

Yün

Siz de çok üşüyen kişilerden misiniz? Eğer öyleyse bu günlerde yün kazaklarınızı, hırkalarınızı, berelerinizi, eldivenlerinizi çoktan hazırlamış olmalısınız.

Kışın soğuk günlerinde sizi ısıtan bu eşyaların ana maddesi yün, bu ay Ayrıntılar'ın konusu. İşte yün ile ilgili az bilinenler.

! Pek çoğumuz yünün sadece koyundan elde edildiğini düşünürüz. Oysa keçilerin ve Güney Amerika'nın And Dağları'nda yaygın olan ve evcilleştirilmiş alpaka denilen bir deve türü de dahil olmak üzere develerin lifleri de bükülerek iplik haline getirilip ve tekstil endüstrisinde kullanılıyor.

! İnsanlar tıraş edilen hayvanların kıllarının kolayca bir araya gelip bükülüp uzadığını fark edince yün yapmaya başladı.

! Tüm memelilerin boynuzlarının, tırnaklarının ve kıllarının yapısında bulunan alfa keratin yün liflerinin yapısının da büyük bölümünü oluşturuyor. Alfa keratin sayesinde yün lifleri kolayca birbirine yapışıyor. Yün liflerinin dış yüzeyindeki kütikula tabakası balık pulları gibi üst üste dizilidir. Serbest uçları dışa doğru çıkıntılıdır. Bu çıkıntılar sayesinde bir lif diğer bir life tutunur ve birlikte bükülürler.

! Yünden yapılmış giyim eşyalarının ve başka eşyaların kullanımı çok eskilere dayanıyor. Örneğin Sibirya'daki, MÖ 1. yüzyılda yapılmış bir mezardan çıkarılan kumaş parçalarının 3400 yıllık Mısır yününden yapıldığı düşünülüyor.

! Başlangıçta liflerden yün kumaş yapma işlemi gerçekten zordu. Yabani koyunların ve evcilleştirilen ilk koyunların postları iki tabakadan oluşuyordu. Üstte kalın liflerden oluşan ve kemp (kaba yün) denilen bir yün tabakası, altta ise daha ince liflerden oluşan bir yün tabakası vardı. Zaman içinde kaba yünü daha az ince lifli yünüye daha fazla olan koyunlar seçilerek koyun ırkları ıslah edildi. Bugün 200'den fazla evcilleştirilmiş koyun ırkında artık kaba yün bulunmuyor.

! Günümüz yün liflerinin çap aralığı 16 mikron (merinos koyunununki) ile 40 mikron arasında değişiklik gösteriyor.

! Yünlü giysiler soğuk kış günlerinde çok iyi ısıtır. Bir de kaşıdırmazlar! Aslında bu alerjik bir durum değildir. Bu hassasiyetin nedeni çoğunlukla kalın çaplı lifler ve lif uçlarıdır. Daha küçük çaplı ince lifler kullanılarak üretilen giysilerde bu sorun ortadan kalkar.

! Şaşırtıcı bir durum ama yün suyu hem emebilir hem de itebilir. Yün liflerinin dış yüzeyi yağ asidi proteinlerinden oluşur ve bu nedenle sıvıları emmez. Fakat liflerin iç bölümleri yapısal özellikleri örneğin tuz bağlantıları sayesinde buhar formundaki nemi emer. Kısacası yün sıvılardan nefret eder ama nemi sever.

! Amerikan Ulusal Beyzbol Ligi'nde kullanılan çoğu beyzbol topunda sıkıca sarılmış yün ipliği katmanları vardır. Her topta yaklaşık 340 metre uzunluğunda yün sargı bulunur. Bu da topa esneklik sağlar ve çok güçlü vuruşların top üzerindeki etkisini azaltır.

<http://discovermagazine.com/2015/nov/19-20-things-you-didnt-know-about-wool>

! Yün yüzyıllar boyunca tüm kültürlerde hep önemli olmuş. 18. yüzyılda, Norveç'te, kral halka ipek giymeyi yasaklayınca çiftçiler kamgarn denilen iplikten dokunmuş, ithal yün kumaşları kullanmayı tercih etmiş.

! Yün giysi üretiminde kullanılmasının yanı sıra piyano pedalı üretiminden yağ damlalarını emen ped üretimine kadar farklı endüstriyel uygulamalarda da kullanılıyor.

! Yün ateşe dayanıklıdır. Yünün tutuşma sıcaklığı 500°C'den yüksektir. Naylon ve polyesterin aksine yün yandığında erimez ve akmaz.

! Yünün bu özellikleri son zamanlarda ABD ordusunun dikkatini çekmiş olmalı ki yünün büyük patlamalar sonucu oluşacak hasarlardan ordu görevlilerini korumak için tasarlanacak giysilerde kullanılmasıyla ilgili araştırmalar yapılıyor.

